

INKLYUZIV SINFLARDA EKSPERIMENTAL DARS LOYIHASI

Bekbo'sinova Laylo Xayrulla qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika institute

Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15684677>

ARTICLE INFO

Received: 11th June 2025

Accepted: 15th June 2025

Published: 17th June 2025

KEYWORDS

Inklyuziv ta'lim, eksperimental dars, pedagogik loyiha, individual yondashuv, interaktiv metodlar, guruhli ish, o'quv motivatsiyasi, ta'lim sifatini oshirish.

ABSTRACT

Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim sharoitida eksperimental dars loyihasini ishlab chiqishning ilmiy-nazariy asoslari, uni amaliyotda qo'llash bosqichlari hamda samarali metod va vositalari yoritilgan. Inklyuziv sinflarda o'quvchilarning individual imkoniyatlari va ehtiyojlariga moslashgan eksperimental dars loyihalari ta'lim sifatini oshirish, psixologik qulay muhit yaratish va o'quvchilar motivatsiyasini rag'batlantirishga yordam berishi asoslab berilgan. Shuningdek, maqolada eksperimental darsning amaliy namunasi, olingan natijalar va takliflar keltirilgan. Ushbu tadqiqot natijalari inklyuziv ta'lim sifatini oshirishda innovatsion yondashuvlarni qo'llashning samarali yo'llaridan biridir.

Kirish

Hozirgi kunda dunyo ta'lim tizimida inklyuziv ta'lim muhim yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Har bir o'quvchining individual imkoniyat va ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish, barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillaridan hisoblanadi. Shu bois, zamonaviy pedagogikada inklyuziv sinflarda darsni samarali tashkil etish masalasi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa, o'z navbatida, o'qituvchidan innovatsion yondashuvlarni qo'llash, eksperimental metodlarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga tatbiq etishni talab qiladi.

Eksperimental dars loyihasi bu an'anaviy dars shakllaridan farqli ravishda o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlari, o'rganish sur'ati va qiziqishlariga moslashtirilgan, yangi pedagogik va psixologik yondashuvlarni tajriba tariqasida joriy etishga qaratilgan o'qitish shaklidir. Bu uslub ayniqsa inklyuziv sinflarda, ya'ni imkoniyati cheklangan va oddiy o'quvchilar birgalikda ta'lim oladigan muhitda yuqori samaradorlik ko'rsatadi. Inklyuziv ta'limda eksperimental dars loyihasi nafaqat o'qituvchi mahoratini oshiradi, balki o'quvchilarning individual imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Eksperimental dars loyihasi ishlab chiqishda eng avvalo sinf tarkibidagi o'quvchilarning imkoniyatlari, rivojlanish darajasi, o'quv materialini qabul qilish tezligi va psixologik xususiyatlari chuqur o'rganiladi.

Birinchiidan, eksperimental darsni ishlab chiqish jarayonida o'qituvchi ta'limning asosiy maqsadini aniqlaydi, bu maqsad nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda hamkorlik, ijtimoiylashuv, empatiya va tolerantlik kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga

qaratiladi. Masalan, darsning asosiy qismi kichik guruhlarda ishlash, rolli o'yinlar, jamoaviy muhokamalar, interaktiv topshiriqlar orqali amalga oshiriladi.

Ikkinchidan, eksperimental darsning samarali o'tishi uchun turli xil metodlar va texnikalar bir-birini to'ldiradi. Masalan, "Aqliy hujum", "Guruhli loyiha", "Bahs-munozara", "Konsept xaritalar" metodlari o'quvchilarning o'z fikrini erkin bildirishiga, bir-birini hurmat qilishga va turli nuqtai nazarlarni qabul qilishga o'rgatadi. Shu bilan birga, har bir o'quvchi o'z roli va vazifasini aniq tushunib, jarayonda faol ishtirok etadi.

Uchinchidan, eksperimental dars loyihasida nazorat va baholash mexanizmlariga alohida e'tibor qaratiladi. An'anaviy baholashdan tashqari, o'zaro baholash, o'z-o'zini baholash, jarayon davomida formatif baholash amaliyoti joriy etiladi. Bu o'quvchilarni qattiq raqobatga emas, balki o'z ustida ishlashga va o'z yutuqlarini mustaqil tahlil qilishga o'rgatadi.

To'rtinchidan, eksperimental dars loyihasi tayyorlashda ota-onalar va psixologlarning hamkorligi katta ahamiyatga ega. Chunki o'qituvchi ota-onalarni jarayonga jalb qilsa, o'quvchining darsdagi faol ishtiroki va uy sharoitidagi qo'llab-quvvatlanishi yuqori darajada ta'minlanadi. Psixolog esa darsda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan psixologik to'siqlarni aniqlab, oldini olish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Amaliyotda inklyuziv sinflarda ishlab chiqilgan eksperimental dars loyihalarining natijalari o'quvchilarning motivatsiyasi va ishtirok darajasini sezilarli oshirganini ko'rsatmoqda. Jumladan, o'qituvchilar fikricha, an'anaviy darslarga nisbatan eksperimental darslarda o'quvchilarning qiziqishi yuqori bo'ladi, noan'anaviy yondashuvlar va ijodiy vazifalar esa ularni mustaqil izlanishga va bilimni mustahkamlashga undaydi. Shuningdek, ayrim eksperimental loyihalar o'quvchilarning ijtimoiy-emosional salohiyatini rivojlantirishda ham foydali ekanligi aniqlangan. Ayniqsa, cheklangan imkoniyatga ega bolalar uchun ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi muhitning yaratilishi ularning o'ziga ishonchini oshiradi, jamoadagi o'rnini mustahkamlaydi va tengdoshlar bilan aloqalarni mustahkamlaydi.

Xorijiy tajribalarni tahlil qilganda, rivojlangan davlatlar maktablarida inklyuziv dars loyihalari doimiy ravishda takomillashtirib borilishi, psixolog va defektolog mutaxassislarning faol ishtiroki, ota-onalar bilan yaqindan hamkorlik eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Bizning milliy maktablarimizda ham bu yondashuvlar bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Ayni vaqtda, eksperimental dars loyihalarini tayyorlashda o'qituvchilar innovatsion texnologiyalar — interaktiv doskalar, audio-vizual materiallar, elektron resurslardan samarali foydalanmoqda. Bu vositalar har bir o'quvchining o'z imkoniyatiga qarab bilim olishini ta'minlaydi va o'qituvchiga o'z vaqtida differensial yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi.

Umuman olganda, inklyuziv sinflarda eksperimental dars loyihasi bu nafaqat metodik tajriba, balki o'quvchilarning psixologik farovonligini, o'zaro hurmat va ijtimoiylashuvini kuchaytiruvchi muhim vositadir. Shu boisdan o'qituvchilar, psixologlar va ota-onalar bu jarayonning faol ishtirokchisi bo'lishi lozim.

XULOSA

Yuqoridagi tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin: inklyuziv ta'lim sharoitida eksperimental dars loyihasi ishlab chiqish va uni samarali amalga oshirish ta'lim sifatini oshirishda muhim omildir. Eksperimental darslar o'quvchilarning bilim olish jarayonini osonlashtiradi, individual ehtiyojlarini qondiradi, ularda ijtimoiylashuv va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'qituvchi, psixolog va ota-onalar o'zaro hamkorlikda har bir bolaga individual yondashib, uning imkoniyatini to'liq ro'yobga chiqarish uchun shart-sharoit yaratishi kerak.

Eksperimental darslar nafaqat bilim beradi, balki o'quvchilarni yangi g'oyalar topishga, kreativ fikrlashga, o'z fikrini erkin ifodalashga o'rgatadi.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'limning asosiy vazifasi — har bir o'quvchining o'z imkoniyatlarini to'liq ishga solishiga imkon yaratishdir. Eksperimental dars loyihalari esa ushbu vazifani amalga oshirishning eng samarali pedagogik vositalaridan biridir. Shu bois, barcha pedagoglar innovatsion loyihalarni ishlab chiqib, sinovdan o'tkazib, o'z ish tajribalariga joriy etishlari maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasida Inson huquqlari bo'yicha Milliy markaz materiallari. – Toshkent, 2022.
3. Zaynieva, G. (2020). Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari va rivojlanish istiqbollari. – Toshkent: TDPU nashriyoti.
4. Turaev, A. (2018). Pedagogik innovatsiyalar va ta'limda zamonaviy texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya.
5. UNESCO. (2021). Inclusive Education: Guidelines for Practice and Policy.
6. Booth, T., Ainscow, M. (2011). Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. – Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.
7. Salimova, G. (2022). Inklyuziv ta'limda o'qituvchi faoliyatining psixologik asoslari. – Toshkent: TDPU.
8. Vygotsky, L.S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press.
9. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2023). Inklyuziv ta'lim bo'yicha metodik tavsiyalar.
10. Shirinova, M. (2022). Inklyuziv ta'limda differensial o'qitish metodlari. – Nukus: NDPI nashriyoti.